

مدرسه صالح

به افق اسناد بالادستی

مدرسه فضای اجتماعی
(جامعه) هدفمندی است
که از طریق زنجیره‌ای از
موقعیت‌ها، فرصت حرکت
رشد‌یابنده و تعالی بخش
را برای متریان فراهم
می‌کند

بر اساس استعدادها و توانایی‌های خویش از فرصت‌های متنوع تربیتی برای درک و اصلاح مداوم موقعیت خود بر اساس نظام معیار اسلامی برخوردار خواهند شد.

مسئولیت پشتیبانی همه‌جانبه از اداره شایسته مدرسه و سازمان‌دهی منابع آن (اعم از منابع انسانی، مالی و مادی) برای پاسخ‌گویی به نیازهای متریان بر عهده هیئت‌امانی مدرسه است. شایسته است هر مدرسه شورای علمی مستقلی داشته باشد که زیر نظر هیئت امنای مدرسه، وظیفه انتخاب، ارزیابی عملکرد معلمان و سایر کارکنان و به‌روزرسانی شایستگی‌های عمومی و حرفه‌ای آنان را بر عهده خواهد داشت. البته مدرسه در قبال سازمان‌ها و اداره‌های مناطق برای حفظ استانداردهای نظام تربیت رسمی و عمومی و نیز انواع شوراها (در سطوح گوناگون) پاسخ‌گو هستند. نظارت بر عملکرد مدرسه و ارزیابی کیفیت برنامه‌ها و فعالیت‌ها به‌طور سالیانه بر عهده مراجع مربوط خواهد بود.

سامان‌دهی مداوم و متنوع فرصت‌های تربیتی در مدرسه صالح در چارچوب اصول و مقررات مصوب، با لحاظ کردن این موارد صورت می‌گیرد:

۱. تنوع در زمان: زمان ورود و پایان، زمان ارائه برنامه (زمان رسمی و غیررسمی) و سرعت متفاوت؛
۲. تنوع در محیط تربیتی: مدرسه، خانه، مسجد، مراکز فرهنگی، علمی و پژوهشی، مراکز شغلی و صنعتی؛
۳. تنوع در طراحی انواع برنامه‌های درسی: برنامه‌های

اشاره

مدرسه به‌عنوان کانون عمل و جلوه عینی نظام تربیت رسمی و عمومی، فضایی منعطف، پویا، بالنده و هدفمند است که می‌تواند زمینه کسب شایستگی‌های لازم را در متریان، برای درک و اصلاح مداوم موقعیت بر اساس نظام معیار اسلامی، فراهم کند. شکل مطلوب مدرسه با عنوان مدرسه صالح به‌عنوان سازمانی یادگیرنده با ایجاد فضایی تعاملی میان مربیان و متریان (با سطوح خبرگی متفاوت) امکان ترکیب و به‌هم‌پیوستن تجربه‌ها برای شناخت نقاط هستی‌بخش و راه‌های مواجهه با آن را متناسب با تفاوت‌های فردی متریان تدارک می‌بیند. در این نوشته به ارزیابی ملاک‌های مربوط به مدرسه در اسناد بالادستی پرداخته خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: مدرسه صالح، نظام نظارت، نظام ارزشیابی، اسناد بالادستی

مقدمه

سامان‌دهی مداوم زمینه‌های تربیتی در فضای مدرسه صالح، در گرو تغییرات هویتی همه عوامل تربیت و ارتقای پیوسته مراتب وجودی آنان و نیز سامان‌دهی مداوم روابط و ساختارها و شکل‌گیری فرهنگ سازمانی مدرسه صالح بر اساس نظام معیار اسلامی است. در چنین فضایی برنامه‌ها در عین سازمان‌یافتگی مملو از فرصت‌های گزینش، ترجیح و انتخاب آزادانه و آگاهانه‌اند، به‌گونه‌ای که هر یک

۱۲. لحاظ کردن شایستگی‌های ضروری در برنامه درسی برای تشکیل خانواده صالح که زمینه استحکام بنیان خانواده را فراهم می‌آورد.

۱۳. با توجه به نقش محوری تربیتی در کسب شایستگی‌ها و اصلاح موقعیت، مدرسه باید زمینه خودارزیابی مداوم متربیان را فراهم آورد و ملاک‌های ارزیابی برای پاسخ‌گویی به شرایط و نیازهای متنوع متربیان از انعطاف لازم برخوردار باشد.

مدرسه صالح؛ بستری برای تحقق تربیت رسمی و عمومی مطلوب^۱

همچنان که در تعریف تربیت رسمی و عمومی و ویژگی‌های آن گفته شد، این شکل از تربیت در شرایط و زمینه ویژه‌ای رخ می‌دهد که مدرسه نام دارد و از دیرباز و در همه جوامع وجود داشته است. اما بنا بر فلسفه تربیتی جامعه اسلامی، مدرسه زمینه‌ای سامان‌یافته است برای کسب مجموعه‌ای از شایستگی‌های لازم (فردی، خانوادگی و اجتماعی) که متربیان برای وصول به مرتبه‌ای از آمادگی به‌منظور تحقق حیات طیبه در همه ابعاد فردی و اجتماعی باید آن‌ها را به دست آورند. از این رو «مدرسه فضای اجتماعی (جامعه) هدفمندی است که از طریق زنجیره‌ای از موقعیت‌ها، فرصت حرکت رشدیابنده و تعالی‌بخش را برای متربیان فراهم می‌کند که در آن شایستگی‌های لازم برای درک و بهبود موقعیت خود و دیگران از طریق یادگیری رسمی کسب می‌شود.»

بنا بر آنچه گذشت، مدرسه باید محل تجربه حیات طیبه و آماده‌شدن متربیان برای تحقق مراتب آن در همه ابعاد و ورود به جامعه صالح باشد.

لذا مدرسه صالح باید چند ویژگی مهم و اساسی داشته باشد:

۱. نخستین ویژگی «ساده‌سازی» است؛ به این معنی که تجربه‌های مدرسه‌ای باید شکل ساده‌شده (و نه پیچیده‌ای) از تجربه‌ها و شکل‌های واقعی حیات طیبه باشد و تجربه‌های مدرسه‌ای متربیان باید تا حد امکان با تجربه‌های زندگی واقعی نزدیک باشد و حتی فعالیت‌ها و تجربه‌های تربیتی طراحی شده در مدرسه ناظر به چالش‌ها و مسائل واقعی زندگی متربیان باشد.

۲. ویژگی دوم «پالایش» است. مراد از پالایش، زدودن برخی عوارض و نتایج ناخوشایند و نامطلوب احتمالی از برخی تجربه‌های مدرسه است. جریان رشد متربیان نسبت به عوارض و مخاطرات محیطی و تغییرات نامطلوب محیط بسیار حساس است و به‌شدت تحت تأثیر قرار می‌گیرد.

غنی‌سازی، آموزش‌های خاص، گروه‌بندی‌های منعطف در درون سطح، پایه یا کلاس؛

۴. تنوع در روش و نحوه اجرای برنامه‌های درسی: گروه کلاسی، سطح مدرسه، گروه‌های کوچک، پژوهش فردی و گروهی، کارآموزی، کارورزی، و مربیگری در محیط واقعی، مجازی و الکترونیکی؛

وظایف مدرسه صالح

عمده‌ترین وظایف مدرسه صالح در نظام معیار اسلامی عبارت‌اند از:

۱. برنامه‌ریزی و تعیین چشم‌انداز مطلوب در زمینه ایجاد فرصت‌های متنوع و پویا برای یکایک متربیان در درک و اصلاح موقعیت خویش با توجه به اهداف تربیت رسمی و عمومی و مقتضیات بومی و محلی؛

۲. شناسایی ظرفیت‌های بالقوه خانواده و جامعه محلی در تدارک فرصت‌های تربیتی و بهره‌گیری از آن؛

۳. ایجاد فرصت‌هایی برای هماهنگی، مشارکت متربیان در درک و بهبود موقعیت خود و متربیان در جریان تربیت برای دستیابی به مراتب حیات طیبه؛

۴. تأمین منابع با رعایت اصل عدالت تربیتی و نظارت و ارزیابی و اصلاح مداوم برنامه‌ها در تحقق ظرفیت‌های بالقوه متربیان در سه سطح محصول، برونداد و پیامد؛

۵. ایجاد فرصت‌هایی برای مشارکت نهادهای مردمی در ارائه خدمات متنوع و باکیفیت در جهت تحقق اهداف تربیت رسمی و عمومی؛

۶. مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی در سطوح گوناگون، به‌منظور ارتقای سطح عملکرد مدرسه و جامعه در راستای اهداف تربیت رسمی و عمومی؛

۷. ارزیابی مداوم عملکرد خود با توجه به تحولات حوزه تربیت در سطح ملی و بین‌المللی و برنامه‌ریزی برای ارتقای سطح عملکرد خود؛

۸. مشارکت با سایر عوامل سهیم و مؤثر در جریان تربیت برای تحقق اهداف در سطح جامعه محلی؛

۹. مشارکت در اجرای طرح‌های پژوهشی با مشارکت عوامل تربیت؛

۱۰. تدارک فرصت‌های تربیتی غنی با بهره‌گیری از فرهنگ و تمدن اسلامی و ایرانی و ادب فارسی برای کمک به تقویت ارزش‌های اصیل اخلاقی؛

۱۱. ایجاد فضایی هدفمند از تجربه‌ها و شکل‌های واقعی حیات طیبه با تدارک مجموعه‌ای از موقعیت‌ها، فرصت حرکت رشدیابنده و تعالی‌بخش برای متربیان؛ به این معنی که تجربه‌های مدرسه‌ای باید شکلی ساده‌شده (و نه پیچیده) از تجربه حیات طیبه باشد.

بنابراین، برای اینکه عوارض، مخاطرات و تغییرات نامطلوب موجود بر جریان رشد متربیان کمترین اثر را داشته باشد، محیط مدرسه باید پایش و مراقبت دائم شود و تا حد امکان از عناصر و عوامل مُخَل و نامطلوبی که مانع رشد و تعالی متربیان می‌شوند به دور باشد. اما از آنجا که این پالایش به‌قصد حمایت از رشد و تعالی متربیان صورت می‌گیرد، نباید به شکل تحمیل و تهدید یا محدودسازی افراطی متربیان ظاهر شود.

۳. ویژگی سوم «متناسب‌سازی» است. بر اساس این ویژگی، تجربه‌های مدرسه باید با شرایط رشدی متربیان در همه ابعاد متناسب باشد. متناسب‌سازی به سایر ابعاد مدرسه مانند مدیریت، مربیان، فضا و تجهیزات نیز تعمیم داده می‌شود. این اصل به یک اصل محوری در منابع و متون تربیتی ناظر است که به پیروی از طبیعت مشهور است و در نظریه دانشمندان سلف مسلمان نیز نمود دارد. منظور از این اصل آن است که در تنظیم سازوکارهای تربیتی، یا به‌بیان دیگر فراهم کردن زمینه‌های مناسب و تجربه‌های تربیتی باید چگونگی رشد شئون گوناگون حیات متربیان را در نظر گرفت. لذا در تنظیم موقعیت‌های تربیتی باید این چگونگی‌ها را در نظر داشت.

۴. ویژگی چهارم «تعادل» است. مراد از تعادل، تناسب با اصول همه‌جانبه‌نگری و یکپارچگی است و تعریف مختار تربیت در فلسفه تربیت در جمهوری اسلامی ایران در توجه متوازن به جنبه‌های حیات انسانی است. صرف توجه به یک بُعد، موجب غفلت از ابعاد دیگر می‌شود.

۵. ویژگی دیگر مدرسه صالح، «انعطاف‌پذیری» است. بر مبنای اصل کثرت‌گرایی و اصل تفاوت‌های فردی، نظام مدرسه‌ای باید از حدی از انعطاف برخوردار باشد تا برنامه‌ها و رویه‌های جاری در آن دچار جمود و تصلب نشوند. به سخن دیگر، مدرسه صالح از یک سو بر شباهت‌های انسانی تأکید دارد و در واقع بیشتر سازوکارهای مدرسه بر مبنای چنین شباهت‌هایی شکل می‌گیرند. از سوی دیگر، با توجه به وجود تفاوت‌های فردی، سازوکارهای خود را منعطف می‌کند تا زمینه تعالی وجودی بیشتر متربیان را فراهم آورد.

مدرسه صالح را نه به‌صورت یک مکان یا یک فضا، بلکه باید به‌صورت ترکیبی از فضا و مکان دید. منظور از «مکان» محیط مادی و کالبد مدرسه است. اگر تلقی از مدرسه تنها کالبد باشد، محدودیت‌های زیادی در کارکرد و تأثیرگذاری مدرسه ایجاد خواهد شد. در این صورت تجربه‌های متربیان تنها در چارچوب فضای کالبدی مدرسه رخ می‌دهد و به

۶. ویژگی ششم مدرسه صالح، حاکمیت «رابطه احسان و عدالت» بین مربیان و متربیان در مدرسه است، زیرا اساساً خداوند مبنای رابطه انسان‌ها با همدیگر را عدل و احسان قرار داده است.

۷. یکی دیگر از خصوصیات مهم فضای مدرسه صالح، «مشارکت و تعاون» است. از آنجا که انسان‌ها در جامعه متولد می‌شوند و در جامعه رشد می‌کنند، تربیت آن‌ها نیز باید اساساً اجتماعی باشد. لذا فضای حاکم بر محیط‌های تربیتی، به‌ویژه محیط‌های تربیت رسمی، باید به‌گونه‌ای باشد که شخصیت متربیان را از شکل‌گیری فردگرایی و رقابت‌گرایی مخرب دور نگه دارد. لذا محیط‌های تربیتی باید به‌جای تأکید بر مقایسه فردی و رقابت با دیگران در یادگیری، به ایجاد فضای رفاقت سالم و تعامل سازنده و مؤثر با دیگران و رقابت هر فرد با خودش (برای تعالی مداوم ظرفیت‌های وجودی خویش) روی آورند.

۸. یکی دیگر از خصوصیات مهم فضای مدرسه صالح، «انعطاف‌پذیری» است. بر مبنای اصل کثرت‌گرایی و اصل تفاوت‌های فردی، نظام مدرسه‌ای باید از حدی از انعطاف برخوردار باشد تا برنامه‌ها و رویه‌های جاری در آن دچار جمود و تصلب نشوند. به سخن دیگر، مدرسه صالح از یک سو بر شباهت‌های انسانی تأکید دارد و در واقع بیشتر سازوکارهای مدرسه بر مبنای چنین شباهت‌هایی شکل می‌گیرند. از سوی دیگر، با توجه به وجود تفاوت‌های فردی، سازوکارهای خود را منعطف می‌کند تا زمینه تعالی وجودی بیشتر متربیان را فراهم آورد.

مدرسه صالح را نه به‌صورت یک مکان یا یک فضا، بلکه باید به‌صورت ترکیبی از فضا و مکان دید. منظور از «مکان» محیط مادی و کالبد مدرسه است. اگر تلقی از مدرسه تنها کالبد باشد، محدودیت‌های زیادی در کارکرد و تأثیرگذاری مدرسه ایجاد خواهد شد. در این صورت تجربه‌های متربیان تنها در چارچوب فضای کالبدی مدرسه رخ می‌دهد و به

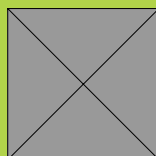

پی‌نوشت‌ها

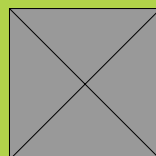
۱. مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی ج.ا.ا. (ص ۲۸۸)
۲. مانده، آیه ۴۸ و بقره، آیه ۱۴۸ و آل عمران، آیه ۱۱۴

منابع

۱. مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. (۱۳۹۲)
۲. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. (۱۳۹۲)
۳. سند برنامه درسی ملی. (۱۳۹۲)

مدرسه مطلوب در اسناد بالادستی آموزش و پرورش با تأکید بر سند تحول بنیادین

مقاله ویژگی‌های «مدرسه‌ای که دوست داریم» با توجه به سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش